

protesty p. Kvapilovy stejně směšné jako banální a dětské. Napsal jsem: *pseudopuristické*. Poněvadž ukazují právě naprosté nepochopení jazyka a jeho významu. Poněvadž ráz, původnost, bohatství, hodnota jazyka *nejdou složený ve slovníku*. Ten je poslední, nahodilý, měnný, obchodní, vnější. Hodnota jazyka je ve *vnitřní* jeho architektuře, v jemnosti, subtilnosti nebo pevnosti, vtravosti a pružnosti jeho intuice, slovem v jeho *dynamice* logické a psychické. Tedy spíše ve tvarosloví a hlavně ve skladbě. *Ale nejméně, opakuju, ve slovníku*. Ten je výsledek obchodního, hospodářského, politického, kulturního — *sociálního* postavení národa. Ale ne jeho *Psychy*. Polština na př. má silně cizí slovník. A přece je krásná, bohatá, celá, ryzí, svoje a typická. Slovník podléhá vlivům vnějším: je prostředkem a ne cílem. Je ryze *účelový*. Tedy v umění podrobený projevům temperamentu, t. j. integrálnímu převodu duševní dispozice.

4. Můj referát je prý extrém. O díle tak „docela obyčejného významu“ nemá prý se tolik psát — zvláště ne do literárního listu (jaká šibřinková logika!) — Mohl bych odpovědět prostě: literární psychologie nezná díla „obyčejného“ a „neobyčejného“ významu. Nezná díla „veliká“ a „malá“. Pro ni mají všechna stejný význam. Vyjímá ze všech stejně duševní organizaci jejich autora. (A o to šlo také mně.) Mohl bych uvést kritiky, kteří napsali neplodnější *essaye* o nejhoubnějších knihách. Mohl bych ukázat, že Braunova práce je normální *typ* menší vlastenecké dějepisné povídky české. Mohl bych namítnouti, že jsem konstruoval na svém referátu psychologický výklad genu tak čistě estetického (alespoň dle běžného mínění) jako je historický román. Ale nač? Pan Kvapil by mně asi nerozuměl. Bylo by mu to „abstraktní“. Tedy plastičtější. V příkladu. V parabole.

Pan Kvapil pamatuje se, doufám, že mu vykládali kdysi v přírodopise skoro stejně mnoho o myši jako o slonu a o vši, jako o myši. A to je to. Vši jsou nesmírně zajímavé, poeto. Věřím, že p. Kvapil, který — soudě podle jeho lyriky — poctivá vylučnou a již skoro trochu dotěrnou pozorností jen měsíc (v úplňku), hvězdy a nanejvýš ještě zralejší růže (velikosti nejméně karfiolové hlávky), je trochu zaražen. Ale je tomu tak. Hvězda pod dalekohledem a veš pod mikroskopem jsou tak asi stejně zajímavé. A to mu vyloží z nouze, doufám, i můj referát o Braunovi. (Nenapadá mne tu, jak příliš jasně patrné, bagatelisovati *dobrého* Brauna. Je to naopak p. Kvapil, jemuž jsou „Vyhnaní“ dílem „docela obyčejného významu“ a který mu upírá právo na pozornost, již jsem mu věnoval.) To motivuje také p. Kvapilovi interes, který bych přiznal i kterékoli jeho knize, kdyby se mi náhodou kdy dostala pod ruce. Zcela pochopitelně. Pro mne není v umění maličkosti. A i vši mne zajímají.

V Praze 27. června 1892.

V posledním čísle „Nivy“ pomáhá si p. Roháček proti mně sofistickou stejně špinavou jako ubohou a nejapnou. Je trapné vidět jeho olověný mozek, špatně dresovaný v spekulativní gymnastice, jak by rád tančil pružné piruety. Ale nepovedlo se mu. Pan Roháček dovoluje si argumentaci, že i mé pojmání kritiky jako činnosti pozitivní a receptivní — je *programové*, a dodává, že ani on sám jinak kritice nerozumí, že nechce míti kritiku jednostranně realistickou nebo idealistickou, slovem partisánní. *To je lež stejně drzá jako naivní*. Myslí p. Roháček, že zapomenou čtenáři za čtrnáct dní, co psal v minulém čísle? Povím tedy, co žádal p. Roháček před měsícem, *jak rozuměl tehdy slovu: program*. Řekl nám: vy musíte být *programoví* zrovna jako jsou jiné naše listy *politické a beletristické*. A uvedl příklady: jako jsou Národní listy mladočeské a Hlas národa staročeský, Světozor „realistický“ (?) a Zlatá Praha „idealistická“ (!?). Je to jasné nebo ne? *Žádal patrně program strany* — program politický a bojovný. Dokázal jsem ve svém článku „Literární kapitoly II.“, že *takový program je v kritice — nesmysl*. Že ji ničí *pojmově*. A dnes p. Roháček se zbaběle a nejapně vykrucuje. Provádí to však sofistickou neobyčejně hrubou a zrádnou. *Mísí a mate totiž* — buď z nevědomosti nebo úmyslně — *slova: metoda a program*. Mé pojmání kritiky je *jen methodické* — nikdy *programní*. To je v mém článku principiální a jasné. To je každému, kdo jen poněkud studuje otázky moderní filosofie a kritiky, axiomaticky známé. Člověk, který chce psát o těchto otázkách, musí jim rozumět. A je-li to povrchní diletant jako p. Roháček, má se dříve dát poučit o významu a rozdílu těchto dvou termínů.

Ignorance p. Roháčkova nemá vůbec sobě rovné. Může s ní jen rivalisovat klid, s jakou ji projevuje. Kolik slov řekl v naší při, tolik nesmyslů, neznalostí nebo mělkostí. Na př. hned tvrdí-li, že není na světě časopisu, kde by se na jednu otázku názíralo různě a nesouhlasně. (V konkrétním případě běželo o realismus.) Tu mohu jen litovat úzký duševní obzor p. Roháčkův. Podle toho musím soudit, že neměl v ruce žádné moderní revue. Pan Roháček by žasnul, kdyby znal *s jakou šířkou ducha, s jakou liberálností, neodvislostí a pozitivností* řízeny jsou třeba první vědecké revue anglické a francouzské. Tam vyskytují se mnohdy ne dva, ale několik odporujících si názorův o jedné a téže otázce vedle sebe. Pan Roháček nečetl podle toho nikdy, abych jmenoval publikace bližší, ani Revue philosophique nebo Contemporaine ani libérale nebo indépendante. Ale to všechno má hlubší základy. Musil bych zde vykládat o formaci dnešního duševního proudění, o názírání historickém a relativistním, genetickém a evolutivním, o eklekticismu a spíše renanovském diletantismu — o samé podstatě moderního poznávání a usuzování. *O tom všem nemá p. Roháček pojmu. Nemá smyslu pro vlastní esenci moderního ducha*. Nemohu si myslit člověka absolutnějšího, nevědomějšího, méně comprehensivního, obmezenějšího. A tento člověk

